

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

MINISTERUL EDUCAȚIEI
Școala Doctorală Interdisciplinară
Domeniul de doctorat: Științe umaniste - Filologie

TEZĂ DE DOCTORAT

***ADRIANA BITTEL: INCURSIUNI ÎN
GEOGRAFIA FORMELOR MĂRUNTE ALE
REALITĂȚII COTIDIENE
STUDIU MONOGRAFIC***

doctorand:

FLAVIA-DOMNICA CRĂSTĂNUȘ

Conducător Doctorat:

GHEORGHE MANOLACHE

PRELIMINARII	Error! Bookmark not defined.
INTRODUCERE	Error! Bookmark not defined.
1. REPERE BIOGRAFICE	Error! Bookmark not defined.
1.1. Adriana Bittel - o prezență insolită în peisajul literar al anilor '80 .	Error! Bookmark not defined.
1.1.1. „Background-ul cultural”: optzecismul	Error! Bookmark not defined.
1.1.2. „Întâmpinarea” critică.....	Error! Bookmark not defined.
1.1.3. Manifestări ale marginii sau despre rezistența la cooptare	Error! Bookmark not defined.
1.2. Ipostaze ale devenirii intelectuale și scriitoricești	Error! Bookmark not defined.
1.2.1. Formarea universitară	Error! Bookmark not defined.
1.2.2. Activitatea publicistică.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.3. „Pactul autobiografic”	Error! Bookmark not defined.
2. UNIVERSUL CREAȚIEI	Error! Bookmark not defined.
2.1. Coordonatele universului narativ	Error! Bookmark not defined.
2.2. Proza scurtă - itinerariu analitic	Error! Bookmark not defined.
2.2.1. <i>Lucruri într-un pod albastru</i> : efigiile senzorialității	Error! Bookmark not defined.
2.2.2. <i>Somnul după naștere</i> : măștile realului.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.3. <i>Iulia în iulie</i> : imersiuni narative	Error! Bookmark not defined.
2.2.4. <i>Întâlnire la Paris</i> : peregrinări livrești.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.5. Publicații în volume colective	Error! Bookmark not defined.
2.3. Experimente românești: <i>Fototeca. Temă cu variațiuni</i> ..	Error! Bookmark not defined.
2.3.1. Acuitatea privirii și efectele (foto)grafice ale colecționării de imagini.....	Error! Bookmark not defined.

2.3.2. (Foto)grafii ale feminității	Error! Bookmark not defined.
2.3.3. Sinapsele inflexiunii postmoderne.....	Error! Bookmark not defined.
2.4. Developarea temelor și motivelor fundamentale ale creației.....	Error! Bookmark not defined.
3. EXPERIMENTE ALE MODERNITĂȚII TÂRZII.....	Error! Bookmark not defined.
3.1. Accente ale tardomodernismului	Error! Bookmark not defined.
3.1.1. Simptome textualiza(n)te.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.2. Experimente transgresive ale eului.....	Error! Bookmark not defined.
3.2. Pe filiera Noului Roman Francez.....	Error! Bookmark not defined.
4. PROFILUL POSTMODERN AL PROZEI.....	Error! Bookmark not defined.
4.1. Postmodernismul literar în proza anilor `80	Error! Bookmark not defined.
4.2. Adriana Bittel: valențe postmoderne ale prozei	Error! Bookmark not defined.
4.2.1 (Re)întoarcerea la realitatea (i)mediată: banalul cotidian și ipostaze ex-centric	Error! Bookmark not defined.
4.2.2. Către postmodernism: limbaj, polifonie și transgresiuni discursive.....	Error! Bookmark not defined.
4.2.3. Dimensiunea ludică a creației.....	Error! Bookmark not defined.
4.2.4. Relația cu cititorul: strategii de (re)lectură	Error! Bookmark not defined.
CONCLUZII.....	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE	15

Cuvinte cheie: Adriana Bittel, studiu monografic, optzecism, tardomodernism, postmodernism

Teza de doctorat „Adriana Bittel: incursiuni în geografia formelor mărunte ale realității cotidiene” urmărește o abordare exhaustivă a creației epice semnată de Adriana Bittel, proiectată într-un demers al recuperării și al re-valorizării scriitoarei având drept consecință ierarhizări și taxinomii de ordin etic și estetic, în raport direct cu o astfel de personalitate notabilă a lumii literare, jurnalistice și culturale, la care ne raportăm.

Într-o practică a „(re)lecturii”, ne vom referi, cu precădere, la particularitățile sectorului prozastic, domeniu ce îi reliefează potențialul literar, printr-o pertinentă și operantă raportare la receptarea critică și teoretică a formulei narative. Nu înainte însă de a consemna prezența discretă a scriitoarei Adriana Bittel în peisajul literar și artistic al anilor '80.

Un prim aspect al cercetării mizează, astfel, pe fixarea reperelor biografice în măsură să evidențieze atât prezența scriitoarei în orizontul literar, cât și ipostazele devenirii sale intelectuale și scriitoricești. Concret, vizăm reliefarea „structurii de existență” a Adrianei Bittel aflată într-o permanentă interdependență cu universul de creație, în sensul unui destin ontologic profund livresc. Principiul director al acestui deziderat constă în plasarea „vieții literare” a prozatoarei sub însemnul tutelar al discreției absolute întipărite în permeabilitatea texturii epice atât la nivelul formelor narative și discursive, cât și la modul de raportare la realitate. Abordarea dimensiunii publicistice a existenței Adrianei Bittel va subscrie acestei inițiative, cu o serie de consecințe relevante în actul scriiturii.

În continuarea acestui demers exegetic, nu vom eluda recursul la avantajele criticii interpretative grație privilegiilor oferite de tematism, de psihanaliză, de imagologie și de culturologie. Incursiunea în geografia formelor mărunte ale realității corespunde tocmai investigării „structurii complexe”¹ a ficționalității textelor Adrianei Bittel, respectiv a

---

¹ Toma Pavel. (1992, p. 91). *Lumi ficționale*. București: Editura Minerva.

universului prozastic articulat drept o „constelație de lumi”² posibile, asumată ca „metaforă ontologică pentru ficțiune”³, luând în discuție fiecare volum (implicit publicațiile din volume colective). În acest sens, vom diseca textele din punct de vedere tematist, din perspectiva psihologiei personajelor, al imaginarului propus de universul ficțional, având ca reper studii teoretice de referință și țintind nu doar elementele de specificitate, ci, mai ales, zonele de interferență tematică, narativă, stilistică etc.

La fel ca majoritatea optzeciștilor, Adriana Bittel pătrunde în orizontul literar al anilor `80 prin formula prozei de mici dimensiuni, exercițiu care o caracterizează drept o scriitoare matură, vizibil formată, și care, mai târziu, va recurge la experimentul romanesc, ca principală poartă transgresivă dinspre un filon textualist spre unul postmodern.

Ipoteza transgresării formulei narative dintr-o etapă inițială a textualismului spre o nouă sensibilitate specifică postmodernității ocupă locul unei atente analize focusate pe încercarea încadrării autoarei într-o anume direcție literară. Ultimele două secțiuni ale lucrării vor fi edificatoare în acest sens, astfel încât, în cazul Adrianei Bittel, constatăm o experimentare a „mijloacelor” modernității târzii care, spre jumătatea decadei opt se va tempera și va fuziona cu „o schimbare de accent” vizibilă în raza de acțiune a „canonului” postmodern. De asemenea ne propunem „absorbirea în joc”, prin aplicarea metodelor de (re)lectură enunțate și teoretizate de către Matei Călinescu⁴, de la cele pentru aflarea secretului sau adevărului ficțional (căutând semnificații ascunse în detalii precum onomastica folosită, numerologia utilizată ș.a.), la lectura intertextuală, sau ludică, toate dependente, în subsidiar, de relectura operei, menită să releve într-o circularitate continuă, sensuri noi, puncte de vedere insolite arondate actului interpretării. Tot acest demers joacă un rol însemnat în redefinirea relației autorului cu textul său, dar mai ales cu cititorul a cărui implicare activă în jocul narativ îl poate aduce „pe picior de egalitate cu autorul”⁵.

Teza de față subscie perceptelor monografiei literare axată în mod deosebit pe reliefaarea coordonatelor narative ale sectorului prozastic semnat de Adriana Bittel, cu scopul de arondare a scriitoarei în morfologia experimentelor literare ale proiectului optzecist. Drept pentru care se justifică implicita raportare la aparatul critic al vremii, constituit atât din vocile marcante ale seniorilor (Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Ioan Holban, Radu. G. Țeposu

---

² *Ibidem*, p. 83.

³ *Ibidem*, p. 81.

⁴ Matei Călinescu. (2007). *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*. București: Editura Polirom.

⁵ *Ibidem*, p. 180.

ș.a.), cât și din ecourile criticii preponderent foiletonistice în varianta „tinerilor generației în blugi”.

Scopul și obiectivele cercetării

Prezenta lucrare se cristalizează drept un studiu monografic a cărui complexitate este accentuată prin demersul recuperator și (re)valorizator al unei creații epice prea puțin valorificată în cadrul „canonului” literar al anilor `80. În acest scop, raportarea la experimentele modernității târzii și, progresiv, la o simptomatologie postmodernă, constituie coordonatele arealului cultural și literar pe care îl avem în vedere.

Obiectivul identificării unei invariante narative a scriitoarei Adriana Bittel subscie opțiunii având ca finalitate valorificarea creației sale, pe care o vom dezbate în contextul experimentelor literar-artistice din raza de interes a optzecismului, într-o abordare pluri-perspectivală în acord cu sensul enunțat de U. Eco, cel al „operei deschise”.

Repererele conceptuale care au stat la baza cercetării monografice

Demersul de față vizează revederea și sistematizarea tendințelor literare specifice anilor `80, caracterizate în plan naratologic printr-o diversitate a formulelor, prin numeroase inovații în plan textual, printr-o „nouă autenticitate” a scriiturii ca motive recurente ale unei „poetici” inițial textualiste. În varianta experimentată de „noua proză”, formula gravitează în jurul unor diverse și complexe serii de procedee de „inginerie textuală” ce încearcă să reliefeze un portret-robot al generației: este vorba despre autoreferențialitate, metalimbaj, o conștientizare a actului scriptic, o „democratizare a discursului”, polifonia vocilor narrative și o coordonată stilistică insolită, ironie, ludic, o „nouă priză la real”, textul în text, citatul, aluzia etc., multe dintre acestea fiind identificabile cu precădere în proza scurtă a Adrianei Bittel. Tranziția către o „poetică” postmodernă semnalează o nouă atitudine față de realitate, recunoscută printr-o abordare hiperrealistă, dar și o atenție sporită asupra discursivității și a modului de funcționare a limbajului în deplină concordanță cu un anume spirit ironic, parodic și ludic al epicii.

Registrul conceptual al studiului se conturează, evident, și pe axele descrise de biografism, cu accent pe dimensiunea ontologică a creației.

Perimetrul biografic al lucrării vizează modul în care destinul Adrianei Bittel, profund impregnat de literatură, interacționează cu scrierile acesteia. Acesta se conturează în deplină corelație cu unul dintre repererele de avangardă, „de primă linie” ale generației optzeciste, devenind și unul dintre principalele deziderate de atins în spectrul direct al scriiturii: autenticitatea.

O implicație a autenticității, concept-cheie în contextul „biografismului” optzecist – cert diferit de „biografic” – pornește de la accețiunea etimologică a cuvântului, *authentēs*, care îl desemna în greaca veche tocmai pe autor și care, în opinia lui Gh. Crăciun,

„garantează autenticitatea spuselor sale prin propria lui persoană socială, sau cel puțin așa ar trebui să se întâmple, autenticitatea să fie un efect al existenței, reflex scris al unei totale angajări în trăire.”⁶

Un atare răspuns ne întâmpină și în cazul Adrianei Bittel, autor care, prin proiectarea sa ca ființă socială în universul ficțional asigură un echilibru actului narativ, făcând din autenticitate o metodă de lucru – opțiune confirmată, de altfel și de Gh. Crăciun.

De asemenea, relația de dialogism cu cititorul se reconfigurează, în sensul că acesta se găsește implicat într-o „lectură-întrebare” (pentru aflarea răspunsului), întrucât, în opțiunea lui Mircea Nedelciu, atunci când autorul e prezent cu numele propriu în universul ficțional, „propozițiile autorului sunt de fapt întrebări asupra textului”⁷.

Destinul vital al operelor Adrianei Bittel constituie un punct de interes forte, cu accent pe autoreferențialitate (procedeu girant al autenticității, pe îndelete teoretizat și foarte vizibil în proza scriitoarei în discuție), pe maniera în care existența sa de „autor empiric” se lasă impregnată în lumea ficțională. Vom vedea, în discuții mai ample, că una din consecințele acestui procedeu favorizează transcenderea eului empiric într-unul textualizant, ca formă de viață transpusă în scriitură.

Metodologia de cercetare

În contextul stabilirii strategiei de cercetare, ne propunem un parcurs fundamentat pe metode interpretative, în sensul atribuit acestui demers de sistemul critic călinescian, amplu cartografiat de către Andrei Terian, demers prin care este semnalată eficiența acestei metode „foarte utilizată în critica occidentală de tradiție scolastică”⁸ și introdusă în critica autohtonă cu timiditate de către E. Lovinescu. Într-un context metacritic, Andrei Terian atribuie procesului interpretativ călinescian un „model semantic local susținut printr-o copie simbolică ce joacă rolul de normă a procesului de evaluare”⁹, cu accent nu doar pe decodificarea sensului discursiv, ci și pe formularea unei judecăți de valoare.

În spectrul unui atare demers interpretativ, metoda tematistă constituie un real pilon, valorificată în spectrul capitolelor ce vizează universul prozastic al autoarei, proza scurtă și

---

⁶ Gheorghe Crăciun. (1999, p. 282). *Autenticitatea ca metodă de lucru în Competiția continuă. Generația'80 în texte teoretice*. Pitești: Editura Paralela 45.

⁷ *Ibidem*, p. 289.

⁸ Andrei Terian. (2009, p. 120). G. Călinescu. *A cincea esență*. București: Editura Cartea Românească.

⁹ *Ibidem*, p. 122.

romanul *Fototeca. Temă cu variațiuni*. În prelungirea tematismului, arsenalul naratologic constituie un traiect fundamental concentrat pe identificarea particularităților specifice ale modului în care Adriana Bittel își construiește lumile ficționale.

Din perspectivă imagologică, pornind de la un corpus teoretic bine definit (Gilbert Durand, Umberto Eco, Ivan Evseev, M. Ferber, Lucian Boia și alții), vom prelungi demersul interpretativ în spectrul imaginarului propus de opera Adrianei Bittel cu accent pe imaginea și tipologia personajului feminin, pe imaginea Bucureștiului al cărui statut atinge dimensiunea unui topos (cu extindere spre mitologizarea acestuia, Bucureștiul echivalând în narațiunile Adrianei Bittel cu mitul Marelui Oraș), pe imaginile livrești ori de familie din perioadele ante și postdecembriste.

Un plus de veridicitate al studiului monografic vizat este dat de contactul nostru permanent cu prozatoarea, scriitoarea sprijinindu-ne demersul prin acordarea de interviuri, fructificate printr-o pertinentă „prelucrare” a datelor ca aport semnificativ în conturarea dimensiunii biografice.

Noutatea și originalitatea cercetării doctorale

Noutatea și originalitatea cercetării de față constau în exclusivitatea finalizării unui studiu monografic al creației în strânsă legătură cu dimensiunea ontică a Adrianei Bittel care mizează pe identificarea, prezentarea și interpretarea unor formule narative insolite, dar discrete, pe care le-am regăsit în cadrul universului prozastic al autoarei. Un demers interpretativ pertinent și onest a contribuit la reabilitarea unei creații, mult prea puțin valorificată de către critica vremii, literatură ce aparține unui scriitor complex, poziționat mai degrabă la „marginea” canonului optzecist decât în epicentrul său. În acest sens, prezentul studiu doctoral vizează corectarea perspectivei, cu intenția de a completa anumite „goluri” existente în peisajul istoric și literar.

Structural, studiului monografic îi sunt arondate patru secțiuni majore cu statut de capitole, fiecare dintre ele trasând o coordonată esențială a cercetării. Menționăm, cu riscul de a genera un efect repetitiv, finalitățile secvențiale atinse în cadrul fiecăruia.

Primul capitol, *Repere biografice*, mizează pe reliefarea personalității prozatoarei Adriana Bittel în peisajul literar al anilor `80, evidențiere prilejuită și de ipostazierea devenirii sale intelectuale și scriitoricești. Odată cu investigarea acestor traiecte – uzitând și de metoda interviului – am lansat ipoteza conform căreia prezența autoarei în câmpul literar al vremii s-a situat sub însemnul discreției și, în mod special, al rezistenței tacite la înregimentare culturală, ideologică etc. Demonstrația menită să certifice acest fapt se conturează etapizat,

concentrându-se într-o primă fază pe evidențierea particularităților climatului cultural al vremii, persecutat de percepțiile ideologice ale regimului comunist. Constatăm că, în pofida demersurilor draconice de epurare și de cenzurare a vieții literare, scriitorii anilor '80, părținitori ai unei sensibilități comune, fac posibilă lansarea unei noi generații de creație prin acțiuni de tip „underground”, subversive, responsabile pentru un real fenomen literar, ca principal act de „rezistență” și anume, *optzecismul*. Dezvoltând caracteristicile „rezistenței prin cultură”, am sesizat că aceasta nu s-a concretizat în fapte disidente de amploare, ci a mizat tocmai pe discreție, pe solidaritate, și, în planul creației, pe ancorarea subtil ironică și parodică în realitatea micului și banalului cotidian. Așa cum am remarcat, Adriana Bittel s-a aliat acestui „pluton” printr-un cult al discreției semnalat de pertinentele voci ale criticii de întâmpinare. Teoria discreției aplicată, inițial de către Radu Vancu poeziei ivănesciene și-a dovedit, în mod cert, aplicabilitatea și în cazul de față, preocupat în topografierea lumilor posibile și ficționale configurate cu delicateță în prozele Adrianei Bittel.

Receptarea critică apreciază pozitiv și promițător traiectul literar al unei prozatoare mature, iar Nicolae Manolescu avansează tocmai posibilitatea unei „marginalizări” a autoarei în peisajul literar drept consecință a acestui „cult” pentru discreție al prozatoarei. Deși nu am ignorat ipoteza unei eventuale marginalizări și evidențieri a valențelor traumei – ca urmare a statutului de scriitor-femeie în comunism și a descendenței ebraice -, am conchis că acestea nu și produc frapant „efectele” la nivel individual, cu toate că se resimt fiind absorbite discret în planul creației, fără consecințe radicale sau majore. Ca urmare aceste „bariere” nu „schimbă macazul” traiectului scriitoricesc în sensul suspendării sau interzicerii dreptului de a publica sau de a activa în plan cultural, fie și pe un modest post de corector la *România literară*.

Am departajat, în acest capitol, aspecte referitoare la formarea universitară a Adrianei Bittel, la activitatea publicistică, la modul particular de raportare a scriitoarei la climatul de creație, unul puternic ideologizat și limitativ. Parcursul universitar al prozatoarei s-a dovedit fundamental pentru devenirea scriitoricească a prozatoarei, sub îndrumarea unui corpus didactic de excepție, racordat în permanență la practicile literaturii occidentale. Acest climat a deschis porțile spre cariera jurnalistică a Adrianei Bittel drept corector și, ulterior, redactor al revistei „România literară”, consolidându-se o permanentă interacțiune între pasiunea pentru lectură, pentru scris și gazetărie. Acest fapt se regăsește amplu analizat în cadrul dezvoltărilor „pactului autobiografic”, aferent unei dimensiuni ontologice fundamentale ale prozei de scurtă sau de amplă ținută. Am reținut atenția modului în care aspecte ale existenței biografice interferează cu lumile de creație și am constatat că, în cazul Adrianei Bittel, viața și literatura

încheie un „pact” indestructibil, fapt ce poate fi elucidat în următorul capitol, axat pe particularitățile universului de creație.

Al doilea capitol, *Universul creației*, a reușit să cartografieze coordonatele tematice și narrative ale prozei, urmărind o abordare diacronică a textelor publicate atât în volume de proză scurtă, cât și a celor sub egidă romanescă sau antologică. În perimetrul prozei de mici dimensiuni, odată cu investigarea invarianților tematici am reliefat elocvent acele particularități narrative prin care, într-o primă fază, scriitura se racordează la „tardomodernism”. Prin recondiționarea unor procedee de sorginte textualistă ce favorizează experimentarea pregnantă a unor forme ale „ingineriei textuale”, cu predilecție a tehnicii de alternare de planuri și voci narrative, oscilări continue ale punctului de vedere etc., Adriana Bittel se menține în raza de interes a optzecismului.

Incursiunea interpretativă a prozei de mici dimensiuni a reliefat cu precizie modalitatea prin care textele Adrianei Bittel recondiționează elemente din sfera textualității, drept pentru care, nu de puține ori, am fost martorii unor cazuri de „indecizie narativă” a căror simptomatologie mizează pe o continuă fluctuare a perspectivelor și planurilor narrative. Tehnica „punerii în abis” se remarcă drept un procedeu frecvent uzitat în conceperea lumilor ficționale, pe care lectorul îl tranzitează fără vreun avertisment, situându-se adesea pe limenul dintre acestea. De-a lungul analizei am constatat că gradul de interșanjabilitate ce caracterizează specificul vocii narrative este unul ridicat, prozele scurte ale Adrianei Bittel regăsindu-se angrenate într-un flux aproape continuu de treceri de la nararea la vocea întâi la vocea a treia și viceversa, mizând și pe particularitățile relatării al persoana a doua. Aceste neîntrerupte oscilări ale punctului de vedere, generatoare ale ambiguității narrative, subscriu unui demers textualizant, experimentalist, care în timp se va tempera, prin absorbirea elementelor unei noi sensibilități care, mai apoi, se va numi postmodernism. Creațiile în proză semnate de Adriana Bittel devin mult mai concentrate pe actul enunțării, pe limbaj, remarcându-se printr-o ancorare hiperrealistă în realitate transpusă epic cu finețe, printr-o subtilă ironie.

Schimbarea de accent se remarcă pregnant odată cu romanul *Fototeca. Temă cu variațiuni*, în care, atât particularitățile tematice, cât și cele narrative transgresează către ceea ce vom accepta ulterior ca aspecte ale postmodernismului recunoscute în creațiile unor comilitoni ca Mircea Nedelciu, Gh. Crăciun ș.a. Finalul capitolului s-a configurat ca un „bilanț” al arealului tematic menit să certifice mutația de sensibilitate a prozei anilor '80 dinspre poetica „modernismului târziu” spre unele experiențe din raza de manifestare a postmodernismului.

În sialul acestei opțiuni, cel de-**al treilea capitol**, *Experimente ale modernității târzii*, a reușit să surprindă cu acuitate și să recapituleze caracteristicile tardomoderniste ale universului ficțional al Adrianei Bittel, cu accent pe simptomele textualizante, pe natura transgresivă ale instanței și a vocii narative, precum și pe eventuale accente ale Noului Roman Francez aplicate climatului narativ autohton. Discuțiile s-au realizat în contextul unui fond teoretic și critic pertinent, reprezentat de nume precum Gheorghe Crăciun, Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Manolache, Carmen Mușat, Adrian Oțoiu etc. Acest cadru teoretic, operant demersului nostru, a fost asigurat și alimentat în permanență prin incursiuni exegetice în perimetrul particular și general al textelor.

Așadar, capitolul de față se concentrează cu mai multă precizie asupra experimentelor narative cartografiate în precedent, odată cu demersul interpretativ al universului de creație. Fapt pentru care, în acest punct, lucrarea sistematizează accentele tardomoderniste ale epicii, cu referire atât la particularitățile textualiste, cât și la aspecte arondate poeticii Noului Roman Francez.

Din punctul de vedere al textualității, această secțiune a cercetării descrie printr-o abordare imersivă natura transgresivă a instanței narative, reliefând cu acuitate pluralitatea nivelurilor narațiunii și multiplele (și, adesea, ambiguizante) alternanțe ale vocii care narează. În același spectru al mărcilor textualiste, universul ficțional propus de Adriana Bittel dezvăluie un puternic caracter auto-referențial, fiind conștient de propria-i facere, într-o continuă procesualitate. Nu puține sunt cazurile, analizate pertinent în cadrul acestei secțiuni a tezei, în care textul se auto-oglindește și se auto-comentează, înscriind epica prozatoarei pe un traiect al autenticității scriiturii, deziderat de primă linie al practicilor optzeciste. În acest context al „ingineriilor textuale”, practica citării, a interglosării și fragmentarismul completează profilul textualist al prozei, prilejuind tranziția către postmodernism. Însă, dialectica prozasticii aparținând Adrianei Bittel, relevă o posibilă acomodare cu specificul Noului Roman Francez tocmai prin predilecția pentru detaliul aparent insignifiant, dar și prin particularitățile narațiunii la persoana a doua, atent analizată, într-un cadru aplicat conturat în jurul teoretizărilor lui Adrian Oțoiu, în cea mai mare parte. De altfel, cursul discuțiilor nu confirmă în totalitate ipoteza conform căreia practica detaliului minor corespunde în totalitate cu ceea ce Noul Roman Francez experimentează, întrucât descrierea în universul epic al prozatoarei dobândește un rol esențial, un rol narativ, par privirea care scrutează „realitatea” este una participativă, cu consecințe majore asupra destinului personajelor, fapt ce apropie încă o dată textul de o poetică postmodernă. Drept urmare, una dintre cele mai pregnante particularități ale prozei Adrianei Bittel se dovedește a fi deschiderea către dialog, către transliteralitate, printr-o

armonioasă și echilibrată interferare a elementelor aferente unui tardomodernism cu cele arondate postmodernismului, pe care următorul capitol le dezbate.

Al patrulea capitol, *Profilul postmodern al prozei*, s-a conturat în jurul preocupărilor de a identifica, reliefa și comenta semnamentele postmoderne ale universului de creație. În prealabil, incursiunea în perimetrul prozastic optzecist este menită să capteze accepțiunea cu privire la prezența fenomenului în cultura și literatura română și să creioneze receptarea conceptului de postmodernism. Demersul s-a dovedit mai mult decât necesar, fixând un traiect teoretic care a stat la baza identificării valențelor postmoderne ale prozei semnate de Adriana Bittel. Printre cele mai pregnante trăsături postmoderniste am identificat atitudinea „hiper”, ancorată în realul cotidian, uneori, printr-un demers recuperator și revalorizator, susținut printr-un simț aparte al ironiei, al parodiei. Am constatat că textele Adrianei Bittel explorează ipostaze „ex-centric” ale realității odată cu preferința pentru spațiile marginale, iar „figurile narrative” care populează lumile ficționale subscriu acestui cadru liminal și derizoriu, în care acțiunea se conturează fie în jurul micilor funcționari subjugăți de sistem, fie în jurul unor personaje îmbătrânite și bolnave ori mult prea umile, fapt demonstrat prin dezvoltarea ipostazelor feminine ale prozei.

O altă valență specifică postmodernității echivalează cu un nou mod de raportare la limbaj și la discurs. În acest sens, am punctat cu precizie mecanismele de funcționare ale limbajului care se transpun textual sub cupola plurilingvismului (în special în cazul romanului *Fototeca. Temă cu variațiuni*), printr-o mult mai vădită atenție pe actul enunțării.

Caracterul polifonic și profund ludic al textelor reprezintă tot atâtea însemne ale sensibilității postmoderne în epica Adrianei Bittel, de un cert interes pentru acest capitol. În urma aspectelor urmărite, am concluzionat că jocul devine una dintre activitățile fundamentale ale prozei, investigat din unghiuri diferite: jocul planurilor și vocilor narrative, ludicul drept particularitate impregnată modului de construcție al personajului, sau jocuri de limbaj. Astfel se redimensionează relația cu noul „personaj” în ipostaza cititorului angrenat în strategii de (re)lectură, implicat în acte ale (de)montării lumii epice ca partener activ și infiltrat în actul creației, în poietica narativă. În acest sînj, teoria (re)lecturii enunțată de Matei Călinescu a constituit un fundament al punctelor de vedere privitoare la cazul particular al universului de creație propus de Adriana Bittel, drept pentru care, această ultimă secțiune a lucrării se dedică în mod original „posibilităților” de lectură ale creațiilor literare publicate de Adriana Bittel, cu emfază pe lectura ca joc „als ob”, „make believe” și lectura pentru aflarea secretului. Am remarcat astfel că secretivitatea constituie una dintre nuanțele discreției care caracterizează

întreg universul ficțional al prozatoarei, însumând acele atribute care fac din cititor un (re)cititor.

CONCLUZII

Prezentul parcurs al cercetării doctorale a mizat pe abordarea din perspectivă monografică a creației Adrianei Bittel, plasată într-un raport contiguu cu personalitatea creatoare a scriitoarei, cu „omul” din carte, cu destinul ontologic, profund livresc al autoarei desfășurat pe fundalul unei realități cenușii, înregimentate politic și ideologic.

În pofida contextului vitregit cultural, istoric și social, Adriana Bittel are parte de o formare intelectuală și, implicit, scriitoricească, neviciată. Una dintre cauze se datorează „dezghețului” cultural, pe de o parte, și pasiunii neobosite pentru lectură, ca incursiune în alternativa lumilor posibile, ficționale, pe de altă parte, această evadare fiind cea care îi va iriga și augmenta setea de cunoaștere și forța de a rezista presiunii ideologice a cotidianului.

Evident, nu suntem în fața unui demers cu tentă disidentă, ci, mai curând, a unui act particular de rezistență, fundamentat pe discreția ce funcționează drept un principiu ordonator al omului și al scriitorului Adrianei Bittel. De asemenea, pe parcursul explorării, validarea ipotezelor cu privire la o prezumtivă marginalizare a autoarei în peisajul literar al anilor '80, cu referiri concrete la statutul de femeie-scriitor în perioada comunistă sau la descendența ebraică, vor contribui, în subsidiar, la descifrarea sensurilor discreției, ca fenomen particular, infiltrat în literatura neînregimentată directivei de partid.

Demersul interpretativ al universului de creație, reprezentat atât de proză scurtă, cât și de roman, a permis identificarea și reliefaarea unei game variate de eșantioane narative de o certă valoare artistică. În esență, textele Adrianei Bittel zugrăvesc o lume derizorie patronată de „micul rău moral din fiecare”¹⁰, prefigurată în cele mai mici detalii. Traiul individului mărunț captiv sub clopotul de sticlă securizat ideologic, propagandistic, politic etc., în special al femeii-victimă a destinului (printre alte ipostaze deja discutate) se desfășoară în spații supravegheate, iar ceea ce aparent pare ne semnificativ, capătă, sub privirea „mioapă” a prozatoarei sens și semnificație. Din acest punct de vedere, complementar contextului ideologic, Adriana Bittel aparține unei generații care a ridicat disimularea la rang de artă,

„o generație underground, o generație a întoarcerii la realitate, generație a desantului în teritoriul vieții cotidiene, generația redescoperirii omului concret, generație a noii sinteze

---

¹⁰ Adriana Babeți. *Confidential Adriana Bittel*. În *Orizont*, 2, nr. 24 / 15 iunie 1990, p. 3. 38.

culturale postmoderne și – înainte de orice, o generație a radicalității morale față de lumea care ne-a fost <<dată>> în deceniile din urmă.”¹¹

Raportarea din perspectivă diacronică la publicațiile Adrianei Bittel – atât la textele prezente în volume individuale, cât și la prozele figurând în volume colective - a permis o cartografiere cu acuitate a particularităților prozasticii, așa cum se reflectă ele încă din debutul editorial (*Lucruri într-un pod albastru*, 1980). Este vorba despre o constantă aflată sub pregnanța lirismului nedisimulat și a senzorialității nepervertite de stimulii externi, care va transgresa ulterior spre investigația psihologică, odată cu apariția celui de-al doilea volum, (*Somnul după naștere*, 1984) și va continua în aceeași notă de-a lungul activității sale literare.

Tema centrală a cărților Adrianei Bittel este oferită și susținută de psihologia feminității, surprinsă în multiple ipostaze, „variațiuni” ce ocupă un spațiu considerabil în dialectica prozasticii sale. Farmecul acestei literaturi este dat de „bijuteriile” narrative ce răzbat cu rafinament prin modul insolit de raportare la realitate, din caracterul oscilant și transgresiv al instanței narrative, redate original, prin demersuri metaletice frapante, prin „secretivitatea” textului alimentat de aluzii, trimiteri intertextuale, parafrazări ori citări și autocitări. Sunt în joc elemente ce conturează, tematic, naratologic, stilistic geografia inconfundabilă a epicii Adrianei Bittel.

În esență, am optat pentru o structurare triptică a temelor fundamentale ale creațiilor, cu statut de suprateme, restrânse la: privire, feminitate și livresc. În siajul acestora, taxonomic, se conturează teme și motive recurente, printre care menționăm: eșecul sentimental, traiul casnic, radiografia corporalității, experiențele comunismului, ipostazele ratării sau evidențierea semnălmntelor descendentei ebraice, toate impregnate discret textelor, din perspectiva unui alt orizont de așteptare și a unui unghi original de analiză și sinteză.

Deși, indubitabil, se remarcă preferința autoarei pentru proza scurtă, lucrarea de față și-a permis libertatea de captare a modului în care po(i)etica Adrianei Bittel se reorientează spre roman, autoarea publicând în anul 1989, excelentul roman *Fototeca. Temă cu variațiuni*, ilustrativă și elocventă raportare a prozatoarei la specificul „genului proteic”. După cum am subliniat, nu vorbim doar despre o trecere la o formulă narativă de incursiune limitată la o mai lungă respirație epică, ci despre faptul că apariția romanului *Fototeca. Temă cu variațiuni* marchează profund transgresarea epicii autoarei dinspre un fundal textualist (perpetuat în prima

---

¹¹ Ion Bogdan Lefter. O anume „Linie melodică”. În: *Contrapunct* Nr. 1 / 9 ianuarie 1990. Apud Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Coord. Eugen Simion. (2014, p.16). *Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă. Vol. I. 1990*. București: Editura Muzeul Național al Literaturii române.

jumătate a anilor '80) spre un filon postmodernist, ce redimensionează sub diverse aspecte întreaga coloratură epică. Odată cu apariția romanului, epicul Adrianei Bittel se situează „sub zodia privirii”¹² ca temă fundamentală și recurentă a creației, prozatoarea remarcându-se în receptarea critică drept o fină și avidă „culegătoare de imagini.”¹³ De altfel, întregul univers al Adrianei Bittel se constituie acum din imagini declanșate și înmagazinate în memorie. După cum am specificat în cadrul analizei dedicate universului romanesc, memoria reprezintă modalitatea predilectă ce declanșează raza de cuprindere a paralaxei obiectivului aparatului de fotografiat și/sau de filmat, specializat în captarea selectivă, a „imaginilor intranzitive”, a unor frânturi de existență ori, cu predilecție a unor mici detalii ale realității. Developarea acestor imagini reconturează o lume fragmentată al cărei liant rămâne privirea, supratema cărților Adrianei Bittel.

În prelungirea unei astfel de abordări tematiste, de o relevanță primordială cartografierii eșantioanelor de valoare artistică ale creației Adrianei Bittel s-a dovedit cercetarea „variațiunilor”, a particularităților narrative, cu o raportare ori de câte ori a fost nevoie la studii de teorie și critică literară consacrate și operante demersului vizat. Analiza a pornit de la reliefarea tendințelor specifice tardomodernismului – cu accent pe efigiile textualismului și ale practicilor intra și intertextuale, pe reminiscentele posibile ale Noului Roman Francez, pe care, după cum am stabilit, Adriana Bittel le redimensionează și le depășește. De asemenea, trecerea către postmodernismul literar al anilor '80 s-a bucurat de un interes deosebit al studiului de față care a reconfirmat natura tranzitivă a prozei Adrianei Bittel, o delimitare clară și vehementă între cele două dimensiuni – tardomodernistă și postmodernistă – fiind inutilă, dificilă și inoperantă.

Conchidem prin a sublinia vehement modul în care particularitățile narrative însumate de sectorul prozastic al Adrianei Bittel, analizate cu acuitate pe parcursul cercetării, constituie un cadru valorizator și sustenabil al întreg universului tematic în jurul căruia iau naștere lumile ficționale. Complexitatea experimentelor narrative dobândită fie pe fond tardomodernist, fie pe fond postmodernist, se concentrează sub același numitor comun al unor suprateme privirea, feminitatea sau livrescul, care se dovedesc tot mai revelatoare în contextul relecturii, capabilă nu doar să dezambiguizeze, ci să identifice sensuri noi, plasând textele prozatoarei într-un spațiu deschis și predilect transgresării. Iată de ce, o atare proză, precum cea publicată de Adriana Bittel, se dovedește în măsură să transcendă formule narrative tardomoderniste și

---

¹² Corina Ciocârlie. *Sub zodia privirii. [Adriana Bittel - Fototeca]. Contrapunct*, 1, nr. 15, 13 aprilie 1990, p. 4.

¹³ Mihai Dragolea. *Viata unei culegătoare de imagini. [Adriana Bittel - Fototeca]. Steaua*, 41, nr. 6, iunie 1990, p. 35.

postmoderniste rămânând egală cu sine și menținându-se în echilibru pe limenul dintre aceste experiențe ale anilor '80.

Așadar, departe de a fixa vehement (definitiv) coordonatele prozasticii într-una din paradigmele discutate, concluzionăm prin a reafirma caracterul tranzitiv al specificului creativ dinspre un inițial tardomodernism spre un ulterior postmodernism, accente care vor interrelaționa în mod permanent sub „trema” materialității narative.

Iată astfel că, prin abordarea complexă a universului de creație, de o diversitate mai mult decât vizibilă în consecința prezentului studiu monografic, reabilitarea și (re)valorizarea prozei Adrianei Bittel a devenit nu doar posibilă, ci, în egală măsură, și reală. Întrucât autoarea mărturisea într-un interviu că și-ar dori să aibă parte de atâta talent care să-i poată acorda șansa de a scrie „bine despre cel mai neînsemnat lucru”¹⁴, considerăm că proza Adrianei Bittel a depășit cu mult acest deziderat. O probează și incursiunea monografică asupra geografiei formelor mărunte ale unei realități discrete și doar aparent neînsemnate în raport cu temele de fond ale canonului modernist, introduse în peisajul literar de reprezentanții generației '80, „conștientă că evoluția însăși a literaturii se face prin schimbări de paradigmă”¹⁵. Predilecția tematică a „obsedantului deceniu”, care transpune textual derizoriul cotidian prins în mrejele unei cenzuri ubicue și aberante, face posibilă „reîntoarcerea la literatură și asumarea istoriei”¹⁶ ca însemne ale configurării unei sensibilități postmoderne, iar creațiile în proză ale Adrianei Bittel se înscriu cu deplinătate în acest siaj, într-un mod discret și cu rafinament.

---

¹⁴ Adriana Babeți. *Confidential Adriana Bittel*. În *Orizont*, 2, nr. 24 / 15 iunie 1990, p. 3. 38.

¹⁵ Nicolae Manolescu. (2001, p. 7). *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. Volumul I. Poezia*. București: Editura „Aula”.

¹⁶ Carmen Mușat, *op. cit.*, p. 45.

BIBLIOGRAFIE

Opere primare

BITTEL, ADRIANA. *Lucruri într-un pod albastru*, București, Editura Cartea Românească, 1980.

BITTEL, ADRIANA. *Somnul după naștere*, București, Editura Cartea Românească, 1984.

BITTEL, ADRIANA. *Iulia în iulie*, București, Editura Eminescu, 1986.

BITTEL, ADRIANA. *Întâlnire la Paris*, București, Editura Compania, 2000.

BITTEL, ADRIANA. *Cum încărunește o blondă: povestiri*, București, Editura Humanitas, 2015.

BITTEL, ADRIANA. *Fototeca. Temă cu variațiuni*, București: Editura Humanitas, 2015.

*** *Povești de dragoste la prima vedere*, București, Editura Humanitas, 2008.

*** *Tovarășe de drum. Experiența feminină în comunism*, Iași, Editura Polirom, 2008.

*** *Intelectuali la cratiță și 50 de rețete*, București, Editura Humanitas, 2012.

*** *Casele vieților noastre*, București, Editura Humanitas, 2014.

*** *Cartea simțurilor*, București, Editura Humanitas, 2015.

*** *Bucureștiul meu*, București, Editura Humanitas, 2016.

*** *Cum să fii fericit în România*. București, Editura Humanitas, 2017.

*** *Cartea întâmplărilor*, București, Editura Humanitas, 2019.

Bibliografie critică și teoretică. Dicționare, scrieri teoretice

AFLOROAIEI, ȘTEFAN. *Lumea ca reprezentare a celuilalt*, Iași, Editura Institutului European.

ALLEN, GRAHAM. *Intertextuality*, London, Routledge, 2000.

ANDERSON, LINDA. *Autobiography*, London, Routledge, 2001.

ANZIEU, DIDIER. *Psihanaliza travaliului creator*, București, Editura Trei, 2004.

BAHTIN, MIHAIL. *Problemele poeziei lui Dostoievski*, trad. de S. Recevschi, București, Editura Univers, 1970.

BAHTIN, MIHAIL. *Probleme de literatură și estetică*, trad. de Nicolae Iliescu, București, Editura Univers, 1982.

BAL, MIEKE. *Naratologia*. Iași, Editura Institutul European, 2008.

BALDWICK, C. *The concise Oxford dictionary of literary terms*, New York, Oxford University Press, 1992.

BARTHES, ROLAND. *Éléments de sémiologie*, Paris, Edition du Seuil, 1965.

BOIA, LUCIAN. *Miturile comunismului românesc*, București, Editura Nemira, 1998.

BOIA, LUCIAN. *Pentru o istorie a imaginarului*, București: Editura Humanitas, 2000.

BOLDEA, IULIAN. *Teme și variațiuni*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2008.

BOLDEA, IULIAN. *De la modernism la postmodernism*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2011.

BONTILĂ, RUXANDRA: în Pârvu, Sorin. (coord.). *Postmodernism*, Iași, Institutul European, 2005.

BRAGA, CORIN. *Concepte și metode în cercetarea imaginarului. Dezbaterile Phantasma*, Iași, Editura Polirom, 2007.

BUCUR, MARIA. Miroiu, Mihaela. *Nașterea cetățeniei democratice. Femeile și puterea în România modernă*, București, Editura Humanitas, 2019.

CĂLINESCU, MATEI. *Cinci fețe ale modernității*, București, Editura Univers, 1995.

CĂLINESCU, MATEI. *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, trad. Virgil Stanciu, Iași, Polirom, 2003.

CLINCI, DANIEL. *Avangardă și experiment. De la estetica negativă la cultura postmodernă*, București, Editura Tracus Arte, 2014.

COOK, GUY. *Discourse and Literature*, Oxford, University Press, 1994.

CRĂCIUN, CAMELIA. *Scriitori evrei de limbă română: de la rebeli marginali la critici canonici*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2018.

CRĂCIUN, GEORGHE și MARINEASA, VIOREL. *Generația '80 în proza scurtă*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998.

*** *Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă*. Vol. I-III. 1990-1992. București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2014.

CULLER, JOHNATAN. D. *Structuralist Poetics*, London, Routledge, 1975.

CURRIE, M. *Postmodern Narrative Theory*, London, Macmillan Press Ltd, 1998.

*** *Dicționarul general al literaturii române*. Vol. I. București, Editura Univers Enciclopedic, 2004.

DOMAN, DUMITRU AUGUSTIN. *Generația '80 văzută din interior. O istorie a grupării în interviuri*. Vol. I, București, Editura Tracus Arte, 2010.

ECO, UMBERTO. *Lector in fabula*, București, Editura Univers, 1991.

ECO, UMBERTO. *Limitele interpretării*, trad. Ștefania Mincu și Daniela Bucșă. Constanța, Editura Pontica, 1996.

FERBER, MICHAEL. *Dicționar de simboluri literare*, București, Editura Cartier, 2001.

GENETTE GÉRARD. *Discours du récit în Figures III*, Séuil, Paris, 1972.

GENETTE GÉRARD. *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, București, Editura Univers, 1994.

GENETTE GÉRARD. *Opera artei. Relația estetică*, trad. Muguraș Constantinescu, București, Editura Univers, 2000.

GHICA, MARIUS. *Geneza operei literare. Repere spre o poietică*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.

GREIMAS, ALGIRDAS JULIEN. *Du sens. Essais sémiotiques*, Paris, Seuil, 1970.

GRUNBERG, LAURA, *BiONGrafie. AnnA – istoria trăită a unui ONG de femei*, București, Editura Polirom, 2008.

HURUBEAN, ALINA. *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Iași, Editura Institutul European, 2015.

HUTCHEON, LINDA. *Poetica postmodernismului*, București, Editura Univers, 2002.

JEFFERSON, A.&ROBEY, D. *Modern Literary Theory. A Comparative Introduction*, London, B.T.Batsford Ltd., 1988.

KRISTEVA, JULIA. *Sêmêiotikè. Recherches pour une sémanalyse*, Paris, Seuil, 1969.

KUNDERA, MILAN. *Arta romanului*, București, Editura Humanitas, 2008.

LINVELT, JAAP. *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere. Teorie și analiză*, trad. Angela Martin, București, Editura Univers, 1994.

LUKÁCS, GYÖRGY. *Teoria Romanului (trad. Viorica Nişcov)*. Bucureşti, Editura Univers, 1997.

MANOLACHE, GHEORGHE. *Regula lui doi (registre duale în dezvoltarea postmodernismului românesc)*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004.

MANOLACHE, GHEORGHE. *Degradarea lui Proteu (experienţe postmoderne în proza românească a anilor '80)*, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004.

MANOLESCU, NICOLAE. *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. Volumul I. Poezia*, Bucureşti, Editura „Aula”, 2001.

MARINO, ADRIAN. *Comparatism şi teoria literaturii*, Bucureşti, Editura Polirom, 1998.
MAVRODIN, IRINA. *Poietică şi poetică*, Bucureşti, Editura Univers, 1982.

MINCU, MARIN. *Cvasi tratat de/spre literatură*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2009.

MITICHIEVICI, ANGELO. *Caragiale după Caragiale. Arcanele interpretării: exagerări, deformări, excese*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2014.

MUNTEANU, ROMUL. *Noul roman francez. Preludii pentru o poetică a antiromanului*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1995.

MUREŞANU IONESCU, MARIANA. *Literatura, un discurs mediat*. Iaşi: Editura Universităţii Al. I. Cuza, 1996.

MUŞAT, CARMEN. *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2008.

NEGRICI, EUGEN. *Literatura română sub comunism. Proza*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Pro, 2003.

NEMOIANU, VIRGIL. *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o antropologie metafizică*, Bucureşti, Editura Editura Humanitas, 2006.

NEMOIANU, VIRGIL. *O teorie a secundarului*, Bucureşti, Editura Univers, 1997.

OIŞTEANU, ANDREI. *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central-european*. Ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Hasafer, 2012.

OŢOIU, ADRIAN. *Trafic de frontieră. Proza generaţiei '80. Strategii transgresive*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2000.

OŢOIU, ADRIAN. *Ochiul bifurcat, limba saşie. Proza generaţiei '80. Strategii transgresive*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2003.

PANAITESCU, VAL. (coord.). *Terminologie poetică şi retorică*, Iaşi, Editura Universităţii Al. I. Cuza, 1994.

PASTI, VLADIMIR. *Ultima inegalitate. Relațiile de gen în România*. Iași: Editura Polirom, 2003.

PATRAȘ, ANTONIO. *Literatură și biografie. În căutarea omului din carte*, Iași, Editura Timpul, 2011.

PAVEL, TOMA. *Lumi ficționale*, București, Editura Minerva, 1992.

PAVEL, TOMA. *Mirajul lingvistic*, București, Editura Univers, 1993.

PETRAȘ, IRINA. *Literatura română contemporană*, București, Editura Ideea Europeană, 2008.

PETRESCU, LIVIU. *Poetica postmodernismului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2011.

PRINCE, GERALD. *Dicționar de naratologie*, Iași, Editura Institutul European, 2004.

*** Comisia pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. *Raport final*, București, Editura Humanitas, 2007.

STANZEL, FRANZ K. *Teoria narațiunii*, Iași, Editura Institutul European, 2011.

STEINHARDT, NICOLAE. *Între viață și cărți*, Iași, Editura Polirom, 2010.

STEINHARDT, NICOLAE. *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

TODOROV, TZVETAN. *Poétique de la prose*, Paris, Edition du Seuil, 1971.

TODOROV, TZVETAN. *Poetica. Gramatica Decameronului*, București, Editura Univers, 1975.

TODOROV, TZVETAN. *Face À l'extreme, Confruntarea cu extrema. victime și torționari în secolul XX*, București, Editura Humanitas, 1996.

TODOROV, TZVETAN. *Nous et les Autres /Noi și ceilalți*, (traducere de Alexandru Vlad), Iași, Editura Institutul European, 1999.

TOMASEVSKI, BORIS. *Teoria literaturii. Poetica*, București, Editura Univers, 1973.

TURLIUC, MARIA NICOLETA. MĂIEREAN, CORNELIA. *Psihologia traumei*, București, Editura Polirom, 2014.

UNGUREANU, CORNEL. *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, vol. II, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

VANCU, RADU. *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute*, București, Editura Vinea, 2007.

VARGA, DRAGOȘ. *În căutarea naratorului perfect*, Iași, Editura Institutul European, 2011.

VONCU, RĂZVAN. *Scriitori evrei în cultura română*, București, Editura Hasefer, 2020.

WITTGENSTEIN, LUDWIG. *Lecții și convorbiri despre estetică psihologie și credință religioasă* (trad.), București, Editura Humanitas, 2004.

WITTGENSTEIN, LUDWIG. *Cercetări filosofice* (trad.), București, Editura Humanitas, 2004.

FERNANDEZ-ZOILA ADOLFO. *Freud și Psihanalizele* (trad.), București, Editura Humanitas, 1996.

ZACIU, MIRCEA. (Coord.). *Dicționarul scriitorilor români*, București, Editura Albatros, 2001.

Referințe critice în volume

AGOPIAN ȘTEFAN. *Scriitor în comunism: niște amintiri*, Iași, Editura Polirom, 2013.

BARBU, ION. *Joc secund*, Iași, Editura Institutul European, 1996.

CAJAL, N. și KULLER, H. *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație*, București, Editura Hasefer, 2004.

COMISIA PREZIDENTIALĂ PENTRU ANALIZA DICTATURII COMUNISTE DIN ROMÂNIA. *Raport final*, București: Editura Humanitas, 2007.

CRĂCIUN, GHEORGHE și MARINEASA, VIOREL. *Generația '80 în proza scurtă*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998.

CRĂCIUN, GHEORGHE. *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Pitești, Editura Paralela 45, 1999.

HOLBAN, IOAN. *Profiluri epice contemporane*, București, Editura Cartea Românească, 1987.

LOVINESCU, MONICA. *O istorie a literaturii române pe unde scurte. 1960-2000*, București, Editura Humanitas, 2014.

LOVINESCU, MONICA. *Pragul. Unde scurte*, Vol. V, București, Editura Humanitas, 1995.

MANOLESCU, NICOLAE. *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.

MOCUȚA, GHEORGHE. *Sistemul modei optzeciste. Primul val*, București, Redacția publicațiilor pentru străinătate, 2004.

****Romanian Fiction of the '80s and '90s: a concise anthology with an introduction by Ion Bogdan Lefter*, Pitești, Editura Paralela 45, 1999.

ROTARU, IOAN. *O istorie a literaturii române. Vol. III. 1944-1984*, București, Editura Minerva, 1987.

ȘTEFĂNESCU, ALEX. *O istorie a literaturii române contemporane. 1941-2000*, București, Editura Mașina de scris, 2005.

SIMION, EUGEN. *Întoarcerea autorului*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.

SIMION, EUGEN. *Scriitori români de azi. Vol IV*, București, Editura Cartea Românească, 1989.

ȚEPOSU, RADU G. *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu nouă*, București, Editura Eminescu, 1993.

VAIDOȘ, BRIENA. *Contribuția prozei feminine la consolidarea canonului modernist*. [Teză de doctorat. Coord. Prof. univ. Gh. Manolache, 2013].

VAKULOVSKI, MIHAIL. *Portret de grup cu Generația '80. Poezia*. București, Editura Tracus Arte, 2010.

Articole în periodice

ADRIANA, BABEȚI. *Dioptrii*. În „Orizont”, nr. 9 / februarie 1990, p. 11.

ADRIANA, BABEȚI. *Confidențial Adriana Bittel*. În „Orizont”, nr. 24 / 15 iunie 1990, p. 3. 38.

BITTEL, ADRIANA. *Anchetă: Cum recunoașteți o carte bună?* În „România literară”, nr. 51-52 / 2000.

BITTEL, ADRIANA. *PEN Cluburile europene – argumente ale unei Europe unite*. În „România literară”, nr. 31 / 2001.

BITTEL, ADRIANA. *Anchetă: Ce a însemnat anul 2006 în biografia dumneavoastră?* În „România literară”, nr. 52-52/2006.

BUDAC, ALEXANDRU. *Bucureștence*. În „Orizont”, nr. 02/2016, p. 7.

BURȚA-CERNAT, BIANCA. *Cum rămâne în umbră o scriitoare*. În „Observator cultural”, nr. 108 / 29 martie - 4 aprilie 2007.

CIOCÂRLIE, CORINA. *Sub zodia privirii. [Adriana Bittel - Fototeca]* În „Contrapunct”, 1, nr. 15, 13 aprilie 1990, p. 4.

CIROGAR, ALEX. *Istoriografia literară contemporană – crize și soluții*. În „Vatra”, nr. 6-7/2014, p. 116.

CRISTEA-ENACHE, DANIEL. *Cum ne trece viața*. În *România literară*, Nr. 4 / 2 februarie 2007.

DIMISIANU, GABRIEL. *Fericită întâlnire. Ada Bittel la aniversară*. În „*România literară*”, nr. 22 / 2006.

DRAGOLEA, MIHAI. *Viața unei culegătoare de imagini. [Adriana Bittel - Fototeca]*. În „*Steaua*”, 41, nr. 6, iunie 1990.

DRĂGHICI, MARIAN. *Formula As, cea mai tare școală de reportaj*. În „*Formula As*”, Nr. 845 / 2008.

GAVRIL, GABRIELA. *Registrul minor al prozei. [Bedros Horasangian - Portocala de adio; Adriana Bittel - Fototeca]*. În „*Convorbiri literare*”, nr. 21-22 / 12-25 iul. 1990, p. 6.

JELA, DOINA. <<*Fototeca*>> de *Adriana Bittel*. În „*Tomis*” Nr. 9/ sep. 1990, p. 7, 14.

JELA, DOINA. *Literatura si gazetărie. [Ancheta „Tomis”. Răspund: Stelian Tanase, Adriana Bittel, Ion Iuga, Vladimir Balanica]* În „*Tomis*”, 25, nr. 12, dec. 1990, p. 5, 10.

LAVRIC, SORIN. *Hestia Modernă. Ada Bittel la aniversară*. În „*România literară*”, nr. 22 / 2006.

MANOLESCU, NICOLAE. *Scurte povestiri*. În „*România Literară*”, Anul XX, nr. 12, martie 1987.

MARINESCU, NICOLETA. *Figuri paterne și auctoriale în proza lui Andrei Codrescu. „Mesi@ și Wackefield”*. În „*Transilvania*”, Nr. 3/2017, p. 54.

MOCEANU, OVIDIU. *Generația '80 și proza scurtă*. În *Revista „Transilvania”*, nr. 11-12 / 2013.

OMĂȚ, GABRIELA. *Personaj si persona. Adriana Bittel - Fototeca*. În „*Viata românească*”, Nr. 9 / septembrie 1990, pp. 121-122.

PÂRVULESCU, IOANA. *De ce o iubim. Ada Bittel la aniversară*. În „*România literară*”, nr. 22 / 2006.

PERIAN, GHEORGHE. *Un roman al vieții particulare*. În: „*Vatra*”, An XX, Nr. 232, 1990.

PRUTEANU, GEORGE. *Adriana Bittel: "N-am imaginație"*. [*Adriana Bittel - Fototeca*]. În „*Cronica*”, 2, nr. 10-11 / 16 martie 1990, p. 7.

PRUTEANU, GEORGE. *La vie en prose. [Adriana Bittel - Fototeca]*. „*Cronica*”, 2, nr. 14 / 6 apr. 1990, p. 6.

RADU, DIA. *Adriana Bittel – „ Un om care nu citește se privează de multe bunătăți ale vieții”*. În „*Formula As*”, Nr. 1175 / 2015.

SMARANDA, COSMIN. Rândul al doilea. În „Luceafărul”, Anul XXVIII nr 17, aprilie 1985.

SPIRIDON, MONICA. *Mitul ieșirii din criză* în „Caiete critice”, nr. 1-2/ 1986 *Postmodernismul*, p. 175.

ȘTEFĂNESCU, ALEX. *Blonda cu bibliografia făcută. Ada Bittel la aniversară*. În „România literară”, nr. 22 / 2006.

ȘTEFĂNESCU, LUCIAN. *Adriana Bittel. Fototeca*, În „Apostrof”, nr. 1 / 1990, p. 12.

URIAN, TUDOREL. *Fustele lui Mitică*. În „România literară”, nr. 47 / 24 noiembrie 2006.

Articole accesate online:

BARONI, RAPHAËL. *Les fonctions de la focalisation et du point de vue dans la dynamique de l'intrigue*, disponibil la adresa web <http://journals.openedition.org/narratologie/7851> accesat în 04.01.2019.

BĂLUȚĂ, OANA. „Gen, politică și mass-media: reprezentări stereotipizate. Cum tragem linia?”. *Sfera politicii* 22(2015): 105-119 disponibil la adresa web <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=117031>, accesat în 21.08.2020.

BÂRNA, NICOLAE. „*Textualismul*” românesc. *O schiță retrospectivă* (I). În *Apostrof*, An XXXI, 2020, Nr. 7 (362), disponibil la adresa web <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2020/n7/a31/>, accesat în 18.05.2021.

BITTEL, ADRIANA. *Momente de bucurie*, disponibil la adresa <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=154096>, accesat în 08.04.2021.

BOCANCEA, SILVIA. *Femeia în comunism*. În *Polis*, Volum III. Nr. (1) 7, decembrie 2014 – februarie 2015, p. 89, disponibil la adresa web <https://revistapolis.ro/femeia-in-comunism-recenzie/>, accesat în 28. 05. 20121.

Cartea anului. În: *România literară*, Nr 47 din 2008 disponibil la adresa http://www.romlit.ro/index.pl/numarul_47_2008_ro, accesat în 24.07.2020.

GORCZYCA, MARIANA. *Ce scriitoare ar trebui să fie prezente în canonul școlar și în programa pentru bacalaureat*. În *Observator cultural*, Nr. 917 din 06 aprilie 2018, disponibil la adresa web <https://www.observatorcultural.ro/articol/ce-scriitoare-ar-trebui-sa-fie-prezente-canonul-scolar-si-programa-pentru-bacalaureat/>, accesat în 24. 05. 2021.

HOSSEIN SHOKOUHUI, MAHMOOD,DARAM, SOMAYEH, SABAH. *Shifting between third and first person points of view in EFL narratives*, disponibil la adresa web <https://doi-org.am.e-nformation.ro/10.1177/1474022210386573> accesat în 06.01.2019.

IORGULESCU, MIRCEA. *Evrei români și români evrei*. În *Revista 22*, Anul XIII, Nr. 47/2002 disponibil la adresa web <https://revista22.ro/cultura/evrei-romani-si-romani-evrei>, accesat în 18.04.2021.

KRISHNAMURTHY, SARALA. *A Mieke Bal Reader by Mieke Bal. Book Review*, <https://journals-sagepub-com.am.e-nformation.ro/doi/pdf/10.1177/0963947010361647> accesat în 21.12.2018.

NEGRICI, EUGEN. *Care slugă nu a visat să îmbrace măcar o dată cămașa de zale a stăpânului*, articol disponibil la adresa web <https://revistacultura.ro/nou/2011/12/eugen-negrici-%E2%80%9370/>, accesat în 18.05.2021.

PÂRVULESCU, IOANA. *Gânduri dintr-o dimineață cu ceață*, disponibil la adresa web http://www.romlit.ro/gnduri_dintr-o_dimineață_cu_cea, accesat în 12.04.2016.

RADU, ALEXANDRA. *Imaginea și rolul femeii în perioada comunistă*, articol disponibil la adresa web <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/ imaginea-si-rolul-femeii-in-perioada-comunista>, accesat în 9.05.2021.

MIHEȚ, MARIUS. *Cenușăreasa de serviciu*, disponibil la adresa web http://www.romlit.ro/cenureasa_de_serviciu accesat în 08.05.2016.

RADU, TANIA. *Adriana Bittel scrie literatură. În cel mai pur înțeles al cuvântului*, disponibil la adresa web <https://revista22.ro/cultura/un-roi-de-viei>, accesat în 27.05.2021.

STOLERU, IOAN. *Adriana Bittel și Ovidiu Nimigean despre umor, artificii literaturii și provincialism*, disponibil la adresa web <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/adriana-bittel-si-ovidiu-nimigean-despre-umor-artificiul-literaturii-si-provincialism--27586.html>, accesat în 27.05.2021.

TEUȚIȘAN, CĂLIN, *Generația '80 în proza scurtă, în Vatra*, articol disponibil la adresa web <https://revistavatra.org/2016/11/08/calin-teutisan-generatia-80-in-proza-scurta/#more-2482>, accesat la 13.10.2019.

TORIL, MOI. *I am not a woman writer: About woman, literature and feminist theory, today*, disponibil la adresa web <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1464700108095850> accesat în 14.11. 2019.

